

1943, máj 21. [Londýn.] — Depeša čs. ministra zahraničia J. Masaryka veľvyslanectvu vo Washingtone so správou o stave rezistencie na Slovensku pre prezidenta dr. E. Beneša.

Tajné.

Pro prezidenta.¹ Predávame tyto prísne dôverné zprávy od vojaků.²

„Od Černovického.³ Na základě rozhovoru s více méně směřodatnými činiteli všeobecně dobře informovanými, jakož i mého informování, podávám tento přehled o dnešním politickém snažení na Slovensku vzhledem na politickou koncepci, která se má na Slovensku nastolit.⁴ Dnes možno říci, že většina názorů reprezentantů bývalých stran se sjednotila do dvou velkých skupin. První je konzervativní, druhá je pokroková. První skupinu představuje Hlinkova ľudová strana, resp. „žilinský 6. október“. Jsou to hlavně staří luďáci, jejichž hlavním cílem je utvoření zvl. Slovenska, ale kterým režim nesedí a kteří snad nechtěli tak daleko jít; dříve chtěli autonomii, ne však odtržení od českých zemí. Jsou to lidé, kteří se dostali k moci po převratu, ale potom buď sami šli nebo byli posláni do ústraní, ponechávající si výnosná nebo diplomatická místa. Mimo luďáky druží se k této skupině hlavně agrárníci a potom státní pravicoví politici bývalí i dnešní. Jakousi autoritou a představitelem této skupiny je vyslanec Sidor ve Vatikáně. Jeho politickou biblí je kniha bývalého ministra Đurčanského: „Pohľad na slovenskú minulosť politickú.“ Jak jsem již dříve uvedl, představiteli této skupiny jsou hlavně poslanci, vyslanci a lidé, kteří jsou sice mimo politickou činnost, ale kteří mají dnes důležité a výnosné postavení v průmyslu a obchodu i v úřadech. Rozhodně je to skupina mocensky a hospodářsky velmi silná. Lid nemají za sebou, jak se snad domýšlejí. Lid je více orientován druhou pokrokovou skupinou. Prvá skupina chce v hlavních rysech toto:

- a) Je za Československem.
- b) Je současně pro spolupráci s Poláky, ale nic víc než spolupráci, ačkoliv myslí i na územní konfederaci s Polskem.
- c) Je rozhodně za stanoviskem nechat Slovákům právo na samostatné rozhodování ve svých věcech.
- d) Není pro žádný samostatný slovenský stát, ať již v rámci starého Československa nebo ve spojení s Polskem. Představuje si zaručení slovenských práv tak, že by v jednom společném parlamentě, když se bude jednat o slovenské

¹ Prezident Beneš bol vtedy na oficiálnej návšteve v USA.

² Vojakmi sú myslené spravodajské orgány čs. MNO v Londýne.

³ Za kryptonymom „Černovický“ sa skrýval expert bratislavskej dovoznej spoločnosti DOVUS Bukovinský, ktorý mal možnosť doručovať zprávy domácich odbojových organizácií čs. zastupiteľským úradom v Turecku

Nasledujúce informácie, obsiahnuté v depešiach pre Beneša, boli súčasťou väčšej zprávy, ktorej odpis (možno nie celkom doslovný) je uložený v SÚA Praha (Ch 37-92-4/16-27) ako „Zpráva ze dne 13. května 1943“. Z úvodných údajov „Zprávy“ vyplýva, že odkazy doručené Černovickým pochádzali od skupiny predstavovanej osobami Flora (K. Viestová), Kapinař, Lettrich a ě.

„Zpráva ze dne 13. května 1943“ rovnako ako odkaz „od Černovického“ sú zrejme odpisy pôvodného záznamu rádiogramu agentov čs. spravodajskej služby v Istambule. Diplomatically sa nedá určiť ani ich vzájomný vzťah, ani priorita. Rôznočítania sú zriedkavé. Pridržiali sme sa znenia v depešiach prezidentovi, pretože má oficielnejší charakter. Podstatné časti, ktoré sú v „Zpráve z 13. 5. 1943“ navyiac, uvádzame v poznámkach.

⁴ Tejto vete predchádzajú v „Zpráve“ dve stránky čiastkových údajov, najmä o predstaviteľoch luďackeho štátneho aparátu.

věci, nemohla vůli slovenských poslanců přehlasovat většina poslanců českých. Mimo to chce hlavně o slovenských personálních otázkách sama rozhodovati. Při každém neslovenském ministrovi chce míti slovenského státního tajemníka.

e) Je rozhodně proti jakýmkoliv sociálním změnám v budoucím území. Po této stránce je velmi konzervativní, klerikálně orientovaná. Řekl bych, že myslí asi takto: Nechtě se už děje co chce, jen aby nám zůstala dobrá místa a majetky, a za to se budeme hodně modlit. Toto stanovisko je samozřejmě automaticky protiruské. S Ruskem chtějí mít pokoj, a pokud možno, být od něho a jeho režimu co nejvíce vzdáleni.

f) Jsou proti Němcům a ačkoliv zastávají důležitá hospodářská postavení, snaží se, pokud možno ovšem, nevyhovovat žádostem a nátlakům Němců. Budují Slovensko tak, jako kdyby toto mělo zůstat už navždy úplně samostatnou hospodářskou jednotkou. Podle toho se řídí též jejich hospodářská politika vůči hospodářské politice německé. Na př. clearingová špička, která dosáhne koncem roku asi 5 miliard korun, nedělá jim starosti, neboť říkají, že zatím je to v pořádku, protože clearingová špička nepřesahuje dosud dnešní hodnotu německého majetku na Slovensku.

V celku je to skupina reakcionářská, hospodářsky silná, protiněmecká a protibolševická, pro spolupráci s Poláky je třeba s ní počítat.

Druhá skupina, pokroková, zahrnuje všechny levičáky. Vedoucí a iniciativní roli hrají v ní mladší intelektuálové komunistického smýšlení. Tato skupina je velmi dobře organizována a opírá se z valné části o smýšlení širokých vrstev slovenského obyvatelstva a mladší inteligence, pokud tato není pozavírána. Vedoucí této skupiny organizují t. zv. „Národní výbory“, ve kterých jsou zastoupeny všechny vrstvy obyvatelstva a zástupci různých pokrokových smýšlení (nár. socialisté, soc. demokraté, komunisté, bez politické příslušnosti a jiní). Tato organizace opírá svoji politickou koncepci hodně o zprávy z Londýna, podle kterých prezident Beneš je pro sociální změny a pro politiku nového poválečného režimu, alespoň takovou, aby byla zaručena dobrá spolupráce s Ruskem.

Je samozřejmě pro Československo, které si bude samo rozhodovat o svých věcech, ať už bude patřit do konfederace s jinými státy nebo ne.⁵ Při tom komunistická strana by byla nejraději, kdyby celé Československo připadlo do SSSR s vlastní samosprávou. Celková politika této organizace je spíše orientována k Moskvě než k Londýnu. V každém případě je pro důkladné řešení sociálních otázek, které tížily bývalé Československo.

Tato organizace, a hlavně komunisté v ní, je samozřejmě protifašistická, proti jakékoli spolupráci s Němci nebo se slovenskými fašisty. Pracuje nejvíce a nejlépe ilegálně proti nim. Její příslušníci, hlavně komunisté, jsou proto nejvíce pronásledováni. Doposud zavřela policie celkem 4 vedení. Poslední velké zatýkání vedoucích bylo kolem 10. dubna. Policie našla i vysílačku a byly zavřeny Národní výbory. Přepadení se událo na udání staré 5 měsíců. Od té doby byli členové policií tajně pozorováni a dnes pozavíráni. Organizaci prý prozradil nějaký Donáth, pracující pod jménem Leer^{5a}. Je to žid. Vůbec je taková verze, že mnoho židů, morálně i majetkově zničených, demoralizovaných, se dalo k dispozici policii, aby se tak zachránili před smrtí, resp. před vyvezením do Polska. Přesto je organizace silná a dobře vedená, takže po prasknutí jednoho vedení vyroste, nikdo neví odkud, ihned vedení nové.

Příslušníci této organizace pracují aktivně, každý kde může. Sabotují buď tajně v úřadech, v továrnách, hlavně zmenšenou výkonností, která klesla v továrnách a dolech asi o 40 %, nebo se zúčastňují otevřených sabotáží. V březnu a dubnu vyhořely 2 mlýny, koncem m. r. poškozeny elektrárny v Handlové

⁵ V „Zprávě“ zní tato část vety takto: „... ať už bude i územně samostatné nebo bude patřit do konfederace s jinými státy.“

^{5a} V skutečnosti zapříčinil rozbitie siete ilegálnej KSS na jar 1943 agent-provokatér ÚŠB Št. Handera.

78 a Trnavě atd. Pomáhají při přechodech Čechů a při tajném pobytu na Slovensku, přechovávají parašutisty, vydávají letáky, agitují atd.

První pracovníci jsou idealisté a nikdo z nich nenabyl žádného majetku v nynějším Slovensku, i když tak mohli lehce udělat. Příslušníci si slibují mnoho od projektované cesty presidenta Beneše do Moskvy a přáli by si, aby se to co nejdříve uskutečnilo. Touto cestou a hlavně výsledkem, který se od ní čeká, by se velmi upevnila pozice presidenta Beneše v jejich řadách.⁶

Masaryk.

AMZV Praha. Depeše odeslané, 1943, čís. 1093 a 1095 (W. 165—166). Nešifrovaný záznam(?) odeslaných depeší. Strojopisný priepis.

⁶ Tu „Zpráva ze dne 13. května 1943“ pokračuje dále. Uvádzame plné znenie tejto pasáže včítane častí označenej ako „Dodatky od Černovického“.

Dnešní mocipáni a garda

Vláda je velmi nejednotná. Tuka a Mach zůstávají osamoceni. Myslím, že nikdo z ministrů s nimi ani nehovoří, jen v úřadě. Na ministerských radách jsou stále roztržky, neboť státní ministři nechtějí schvalovat hitlerovské plány Macha a Tuky. Roztržky v poslední době byly pro gardu, pro brannou výchovu, pro státní občanství Čechů, žijících na Slovensku, pro plánovité vypovídání Čechů ze Slovenska, pro Židy atd.

Tiso prosazuje kde může moc Hlinkovy ludové strany, na př. v politické výchově nebo v hospodářství. Je v nepřátelském poměru s Machem i Tukou. Prosazuje však své lidi. Je dost umírněný a snaží se všude a ve všem Němcům [odporovat]. Ovšem strach před bolševismem vhnání ho do tábora Němců snad víc, než by chtěl. Tuka je skoro slepý, znechucený, zneuznaný, který utrží jen úsměšek za každou větu, kterou pronese s jeho slovenštinou. Je úplně zaprodán Němcům a při tom snad pracuje dále s Maďary.

Mach byl velmi agilní, ale nenachází dost opory ani ve vládě ani ve sněmu. Chtěl by pozavírat všechny židy, Čechy, Čechoslováky, levičáky. Jeho úmysl, převzít moc pomocí gardy, se mu ani trochu nepodařil. Garda zůstává bezvýznamnou politickou složkou. Na druhé straně jsou zase zprávy, že gardu vyzbrojují tajně Němci, neboť armáda jim odepřela dát zbraně. Mach bojoval dlouho, aby brannou výchovu i pracovní povinnost převzala garda. Ale ani to neprošlo ve vládě a ve sněmu a úkoly tyto byly svěřeny armádě. Chtěl vyhodit všechny židy, ale tu pomohl hlavně argument, že Němci si mnoho vyhozených židů, hlavně odborníků, vzali z Polska do Říše. Tím prozatím jsou chráněni alespoň odborníci (inženýři a lékaři) a pak velmi majetní židé. Chěl vyhodit Čechy jako rozvratný živel a vzít jim slovenské státní občanství a dosáhl vypovězení jen asi 70 Čechů a jejich počet nemá překročit sto. Byli vypovězeni hlavně ti Češi, kteří přešli do německé strany a před tím byli protiludáci. Má v rukou policii. V soukromých rozhovorech (při víně) rád hovoří o tom, že by rád dělnictvu pomohl a myslí si, že co dosud vykonal, udělal dobře pro lid.

Jestli Mach něco udělal, tedy mimo zla může se mluvit o dobru jen v tom smyslu, že se na Slovensku zatím nestříli. Za to on ale asi nemůže. Arizátoři jsou dnes nejnenáviděnější živel na Slovensku. Přišli lehce k majetku a tento promarnili. Nikdo je nemá rád a sami vzhledem na vyvíjející se situaci dostávají strach.

Tisovým důvěrníkem je Čatloš. Je to člověk oddaný myšlence, že jediná cesta započatá je pro Slováky správná. Nedávno měl řeč v klubu poslanců. Hovořil velmi skepticky o situaci asi v tom smyslu, že válka je prohraná a že i když bude za svou nynější činnost trpět, bude rád snášet všechny útrapy, neboť si je vědom toho, že co činil, činil pro národ, resp. chtěl dobře pro národ.

Obě organizace dříve uvedené shodují se v tom, že pro naši myšlenku, resp. na události, které mají přijít po rozpadu Německa, je vojsko dobře připraveno. Jde hlavně téměř o všechny důstojníky, mimo Čatloše, který o ničem neví. Vojsko (velitelé) skorem celé přináležejí do skupiny Sidora, než do skupiny druhé.

Vůdcem této organizace má být gen. Malár, voj. atašé v Berlíně. Toto Malárovo vojsko připravuje se na dva, resp. má dva úkoly. Práce v poli na vých. frontě a přípravy doma.

Z fronty nám přicházejí velmi dobré zprávy. Každá nepatrná bitva je Němci udávána jako boj, aby tak vyzdvihli charakter boje Slovanů proti Slovanům. Tyto zprávy však jak z německých tak slovenských oficiálních kruhů nejsou pravdivé.

Nejen že nemohou naše jednotky nikde do boje zasadit, ale naopak i v zázemí, kde je slovenské vojsko, musí ho německé vojenské velitelství přesazovat z místa na místo s odůvodněním, že příbuznost řečí nepůsobí dobře na morálku slovenského vojska.

Ve skutečnosti slovenští vojáci spojují se otevřeně nebo tajně s partyzány a bojují v zádech Němců s nimi.